

Формування принципів церковно-державних відносин єпископа Полікарпа (Гуца) – першого ієрарха УПЦ Київського Патріархату на Донбасі

диякон Микола Рубан

<http://doi.org/10.33209/2519-4348-2707-9627-2020-8-82>

У статті здійснено спробу дослідити історичні обставини формування принципів церковно-державних відносин у позабогослужбовій діяльності єпископа Донецького та Луганського Полікарпа (Гуца) – першого ієрарха УПЦ Київського Патріархату на Донбасі. Простежено формування пастирського досвіду майбутнього ієрарха, яке було закладене в період його служіння в Одеській єпархії (1956-1961) під впливом принципової адміністративної політики митрополита Бориса (Віка) щодо розбудови єпархіальної структури на тлі жорстокої антирелігійної кампанії М.С. Хрущова. Доведено, що обставини перших років служіння майбутнього ієрарха сприяли утворенню в його характері принципів еклесіоцентричності, демократизму, широкого залучення парафіян до життя громади та відсутності страху перед можновладцями. Обґрунтовано тезу про те, що вказані якості дозволили єпископу Полікарпу, незважаючи на своє відносно нетривале архіпастирське служіння в умовах ідеологічного й політичного спротиву, закласти основу процесу організаційного відновлення та інституалізації Донецько-Луганської єпархії УПЦ Київського Патріархату. Проаналізовано форми й методи громадської та суспільно-політичної діяльності архіпастиря. Висвітлено події довкола інституційного становлення Донецько-Луганської єпархії УПЦ Київського Патріархату в першій половині 1990-х рр.

Ключові слова: єпископ Полікарп (Гуц), Донбас, соціальне служіння, громадська діяльність.

Актуальність і постановка проблеми. Традиційно дослідження біографій церковних ієрархів зосереджується переважно довкола обставин їхнього архіпастирського служіння, натомість події духовного становлення майбутніх кандидатів до архієрейського сану часто залишаються маловідомими для широкого загалу. Але варто зауважити, що вказаний незбалансований підхід до осмислення світоглядної парадигми історичної постаті часто призводить до хибного уявлення щодо передумов реалізації нею конкретних аспектів пастирської діяльності, оскільки навіть за умови існування сталої моделі поведінки клірика існує колосальна загроза формалізації сприйняття ним загальноприйнятого нормативу. У цьому контексті особливо звертає увагу досвід пастирського служіння повоєнного покоління українського духовенства, здійснюваний на тлі сталінської лібералізації церковної політики (1943-1953 рр.) та подальшого випровадження антирелігійної кампанії М.С. Хрущова (1956-1964 рр.).

Саме до цього покоління духовенства належить перший єпископ УПЦ Київського Патріархату на Донбасі – преосвященний Полікарп (у миру – Іван Максимович Гуц), чий перший досвід пастирського служіння, здійснюваний в парафіях Одеської єпархії, припав на пік кампанії 1956 – 1961 рр. У 2018 р. виповнилася 25 річниця архієрейської хіротонії та блаженної кончини єпископа Полікарпа (10.10.1927 – 16.08.1993+), звідси постає потреба належного історичного аналізу обставин формування його пастирського досвіду і особливо власної концепції державно-церковних відносин.

Аналіз досліджень і публікацій. Побіжно постать єпископа Полікарпа (Гуца) представлена в роботах істориків-релігіознавців Донбасу, зокрема, І. Луковенка¹, О. Петрова², О. Форостюка³, С. Татарінова⁴ та інших. З'ясуванню окремих аспектів позабогослужбової діяльності першого ієрарха відновленої Донецько-Луганської єпархії – єпископа Полікарпа (Гуца) – присвячена низка розвідок автора⁵, утім, вказана історіографія не вичерпує повноти

¹ Луковенко І.Г. Православна церква на Донеччині. Релігійна палітра Донецької області: справочник релігійних організацій [под ред. д. богосл. н., проф. А.И. Шевченко и доц. И.А. Козловского. Донецк: Наука і освіта, 2008. С. 45-52.

² Петров О. Сучасний стан і розвиток християнських релігійних течій на Донеччині. Схід (Донецьк). 2010. № 7 (107). С. 111 – 115.

³ Форостюк О.Д. Луганщина релігійна. Історичний і правовий аспекти. А., 2004. 206 с.

⁴ Татарінов С.І., Рубан М.Ю. Нариси історії Православ'я Донеччини. Бахмут, 2017. 300 с.

⁵ Рубан М., дяк. Постать єпископа Полікарпа (Гуца) в історії Свято-Успенського одеського монастиря (до 90-ліття від дня народження ієрарха (1927-1993). Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: зб. наук. праць VI Міжнар. наук. конф., 28-29 квіт. 2017 р., Одеса. відп. ред. М.І. Михайлуца. Одеса: ОНУ, 2017. С. 287-293; Рубан М., дяк. Преосвященний Полікарп (Гуц), єпископ Донецький та Луганський – перший ієрарх Київського Патріархату на Донбасі (до 90-ї річниці з дня

окресленого завдання, оскільки існує ряд питань, що потребують свого уточнення та належного розкриття.

Мета статті полягає в тому, щоб на підставі комплексного аналізу історичних джерел, періодичних видань та наукової літератури висвітлити обставини формування принципів церковно-державних відносин єпископа Полікарпа (Гуца).

Виклад основного матеріалу. Іван Максимович Гуц народився 10 жовтня 1927 р. у с. Никонівка Бердичівського району Житомирської області в селянській родині. Закінчив 6 класів сільської школи⁶. Учасник Другої світової війни⁷. 7 листопада 1948 р. нагороджений медаллю «XXX років Радянській Армії та Флоту»⁸. На початку 1950-х рр. І. Гуц разом з матір'ю переїхав до Бердичева, винайнявши приватний будинок. 27 березня 1951 р. І. Гуц влаштувався працівником Бердичівського шкіряного заводу. У Бердичеві І. Гуц активно прислужувався на кліросі в місцевому храмі. Тоді ж у молодого парубка виникло тверде бажання поступити на навчання до духовної школи. У вступній характеристиці до Одеської духовної семінарії благочинний Бердичівського району характеризує абітурієнта як людину виключно

народження). Православний вісник Київського Патріархату. *ред. кол.: прот. Олександр Трофимлюк (гол. ред.) [та ін.]*. Київ, 2017. № 10 жовтень. С. 36-40; Рубан М., *дияк*. Соціальне служіння та благодійницька діяльність єпископа Полікарпа (Гуца): до 90-ї річниці з дня народження ієрарха (1927-1993+). Православ'я в Україні: збірник матеріалів VII Міжнародної наукової конференції присвяченої 25-літтю відновлення Київської православної богословської академії (1992-2017). *Під ред. д. богосл. н., проф., митроп. Переяслав-Хмельницького і Білоцерківського Єпіфанія (Думенко), д. іст. н. Г.В. Папакіна, Н.М. Куковальської та ін.* К.: [Київська православна богословська академія], 2017. С. 339-344; Рубан М., *дияк*. Церковно-просвітницька діяльність єпископа Донецького та Луганського Полікарпа (Гуца) – першого ієрарха УПЦ Київського Патріархату на Донбасі (10.10.1927 – 16.08.1993). Труды Київської духовної академії: Науковий збірник Київської православної богословської академії. *ред. кол.: митр. Переяслав-Хмельницький і Білоцерківський Єпіфаній (Думенко) (гол. ред.) [та ін.]*. Київ, 2018. № 18 (190). С. 280-289. Рубан М., *дияк*. Громадська та суспільно-політична діяльність єпископа Полікарпа (Гуца). Труды Київської духовної академії: Науковий збірник Київської православної богословської академії. *ред. кол.: прот. Олександр Трофимлюк (гол. ред.) [та ін.]*. Київ, 2019. № 19 (191). С. 128-141; Рубан М.Ю. Історико-богословська спадщина єпископа Полікарпа (Гуца) – першого ієрарха УПЦ Київського Патріархату на Донбасі (10.10.1927 – 16.08.1993+) // Богословська думка в Україні: науковий журнал. Випуск 1. / Ужгородська українська богословська академія; Карпатський університет імені Августина Волошина; Міжнародна академія богословських наук ; *Редкол.: гол. ред. В. Бедь (єпископ Віктор Бедь), відп. ред. М. Токар, відп. секр. С. Урста, чл.: І. Тассіас (Греція), М. Чіхладзе (Грузія), Я. Ковальчик (Польща) та ін.* – Ужгород, 2020. С. 63-70.

⁶ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 123. Арк. 176.

⁷ Из первых рук. «Меридиан» (Артемовск). 1991. 27 июня № 38 (49). С. 1.

⁸ Фонди Бахмутського краєзнавчого музею. КН. 3496. ДС. 685.

релігійну, яка відвідує майже всі богослужіння, прислуговуючи у вівтарі та на кліросі. *«Веде тверезий спосіб життя, дотримується усіх постів. Напам'ять знає всі вечірні та утрени молитви»*⁹.

У 1952 р. з благословення єпископа Житомирського Володимира (Кобця) І. Гуц відбув на вступні іспити до Одеської духовної семінарії, успішно склавши які був зарахований до І класу завладу¹⁰. Примітно, що роки навчання майбутнього клірика припали на період очолення Одеської єпархії архієпископом Херсонським та Одеським Никоном (Петіним) – першим ієрархом Українського екзархату Московського Патріархату на Донбасі, з переведенням в Одесу якого було фактично започатковано практику належності Донецько-Луганської єпархії до юрисдикції місцевих архієреїв.

На IV курсі семінарії в житті майбутнього клірика стався типовий як для радянської доби інцидент, що яскраво засвідчує дійсний стан справ щодо дотримання прав вірян у Радянському Союзі. Під час відвідин Житомира на різдвяних канікулах 2 лютого 1956 р. І. Гуц одружився з громадянкою Руденко Р.П., за що остання, член ВЛКСМ, уже наступного дня – 3 лютого – була виключена з лав організації. У день виключення, забравши членський квиток, комсомольські функціонери повідомили гр. Руденко, що вона також виключається з місцевої школи, що незабаром було підтверджено відповідною довідкою. Попри це, 5 лютого молода родина приступила до церковного шлюбу через таїнство Вінчання, а вже 5 квітня 1956 р., на заяву І. Гуца, уповноважений у справах РПЦ по Одеській області звернувся до Ради в справах РПЦ при Раді міністрів СРСР з проханням сприяння у відновленні громадянки Руденко на навчанні¹¹.

У березні – квітні 1956 р. І. Гуц був рукопокладений колишнім екзархом Західної Європи митрополитом Серафимом (Лук'яновим) у сан диякона, а 8 березня – пресвітера¹². Цього ж року, закінчивши семінарію за другим рядом, з благословення архієпископа Херсонського та Одеського Бориса (Віка) молодий клірик був направлений на пастирське служіння до парафії у с. Шершенці Кодимського району Одеської області¹³.

Початок пастирського служіння ієрея І. Гуца ознаменувався конфліктом з місцевими органами влади. У грудні 1956 р. після того, як на прохання свя-

⁹ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 123. Арк. 176.

¹⁰ Там само.

¹¹ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 192. Арк. 119.

¹² Палладій (Шиман), архим. Архимандрит Поликарп – наместник Одесского Успенского монастыря. Журнал Московской Патриархии. М., 1979. № 7. С. 8.; Палладій (Шиман), архим. Новий намісник Одеського Успенського монастиря. Православний вісник. К., 1979. № 3. С. 8 – 9.

¹³ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 192. Арк. 124.

щенника І. Гуца було проведено електроенергію до його помешкання, за особистим розпорядженням голови місцевого колгоспу будинок був негайно відімкнений від електричної мережі. Клірик одразу звернувся з категоричним протестом до голови Шершенецької сільради, яка, утім, байдуже повідомила, що оскільки електростанція знаходилася на балансі колгоспу, представники сільради жодного стосунку до цього інциденту не мали¹⁴.

9 січня 1957 р. в місцевій газеті «Колгоспник Кодимщини» була опублікована гумористична антирелігійна публікація «Українська народна антирелігійна творчість»¹⁵.

«11 січня 1957 р. обурений священник І. Гуц, посилаючись на лист М. Хрущова, опублікований в газеті «Правда», відвідав редакцію, утім, не зустрівши головного редактора, вирушив до голови Шершенецької сільради з метою висловлення протесту щодо газетної публікації, а також прочитаної в місцевому клубі антирелігійної лекції т. Сташенка, у якій доповідач, за твердженням клірика, викривив історичну суть виникнення релігії»¹⁶.

Згодом принциповий священник відмовився на примусову вимогу сільради надати власні рушники для поховання дружини місцевого партійного функціонера¹⁷.

2 березня 1957 р. священник І. Гуц звернувся до архієпископа Херсонського й Одеського Бориса (Віка) з листом, у якому зазначив, що в парафії є невдоволення зі сторони окремих парафіян на місцеві, а також районні органи влади щодо їх виступів проти релігії. Місцеві органи виступають по радіо, а районні через газету.

«Зі сторони місцевого керівництва виражається до мене невдоволення. Голова сільради подав на мене скаргу Райвиконкому, а в кінці бесіди дав мені вказівку, що про всі требовиконання на дому, я маю ставити у відомість голову сільради», – зазначав І. Гуц¹⁸.

Фактично суть претензій до священника І. Гуца зводилася до активізації ним парафіяльного життя в селі. Зокрема місцеві чиновники повідомляли:

¹⁴ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 200. Арк. 8.

¹⁵ Українська народна антирелігійна творчість. Колгоспник Кодимщини (Кодима). 1957. 9 січня № 4 (2934). С. 4.

¹⁶ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 200. Арк. 9.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Там само.

«Останнім часом піп [Гуц І.М. – прим. М.Р.] посилено вербує молодь у церковний хор, причому беруть участь такі товарищі, як Каушан, Ракул, які раніше брали участь у художній самодіяльності в клубі»¹⁹.

Наостанок зазначалося: *«Прошу надати допомогу, щоб збити «енергію» з попа, оскільки він багато заважає в роботі сільради»²⁰.*

З метою перевірки ситуації на місці до села виїхав місцевий уповноважений у справах РПЦ, який зазначав:

«У село Шершенці я прибув о 12.00 і в цей час у церкві ще тривало богослужіння. Для робочого дня у церкві людей було багато, близько 80 чоловік. Служба супроводжувалась співом любительського хору. Після служби говорив зі священником Гуцом, який сказав мені, що нічого, окрім викладеного в його заяві, він нічого додати не може. Якщо на мене Сільрада ображена, то це через те, що до церкви стало більше ходити людей і стало більше порядку»²¹.

При обстеженні місцевими чиновниками метричних виписок виявилось, що з 53 новонароджених – усі охрещені, а з 25 зареєстрованих шлюбів – 23 вінчалися у церкві. Це положення підтверджувалось і зростанням церковних доходів. Голова сільради заявила, що *«коли був старий піп, то ніяких непорозумінь не було, а цей молодий у все лізе»²².*

Невдоволення викликало те, що до церковного хору перейшла частина молоді з сільського клубу, збільшилася кількість активних парафіян, а настоятель використовував усе можливе в інтересах укріплення парафії. Особливо гостро був сприйнятий інцидент, коли церковний староста т. Кобзар, виклопотавши в сільради дозвіл на придбання лісоматеріалу для ремонту даху свого помешкання, добровільно передав його церкві²³. Також виник скандал, коли священник І. Гуц з'явився на виклик до місцевого військкомату в повсякденному священичому вбранні. Військовий комісар відмовився прийняти «одягненого попом» молодого клірика²⁴. *«Скаржитися І. Гуц не бажає і сам просить перевести його»*, – зазначав уповноважений в справах РПЦ²⁵. На момент обстеження формальних підстав для переведення священника І. Гуца не було, але в кінці червня архієпископ Борис (Вік) заявив про намір перевести клірика до Татарбунарського району. На питання облас-

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

²¹ Там само.

²² ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 200. Арк. 10.

²³ Там само.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

ного уповноваженого у справах РПЦ про доцільність цього заходу, ієрарх відповів, що в І. Гуца продвжуються ненормальні стосунки в районі²⁶.

Оскільки діяльність архієпископа Бориса була спрямована на протистояння владі в умовах нового етапу гонінь на Церкву, уже влітку 1957 р. священник І. Гуц був призначений благочинним Татарбунарського району. Одеський обласний уповноважений у справах РПЦ відзначав, що

«за останні два роки молоді священники посилено висувуються на керівні посади: благочинними церков у сільських та міських районах, а також настоятелями церков у м. Одеса»²⁷.

Склад благочинних округів поступово поповнювався молодими кадрами. З числа 18 благочинь – 9 очолювалися священниками, які нещодавно закінчили семінарію. Організаційна група молодих священників підвищила дохідність, стежила за станом та ремонтом храмів своїх благочинь²⁸.

Молоді благочинні, як відзначали чиновники, це енергійні люди, з хорошим станом здоров'я, які охоплюють своїм впливом не тільки духовництво церков свого благочиння, але й самі бувають часто на парафіях, не говорячи вже про те, що жодна треба в них не лишається невиконаною, незалежно від відстані й стану погоди, які буває необхідно подолати для виконання треб. Усвідомлюючи, що молодий священник був живою агітацією на користь Церкви для вірян, уповноважений відзначав, що *«ставлення віруючого населення до молодих священників не гірше, ніж до старих, а в багатьох випадках навіть краще»²⁹.*

У 1957 р. суттєво погіршилося здоров'я архієпископа Бориса (Віка). З весни ієрарх перейшов на постільний режим, влітку рідко відвідував літню патріаршу резиденцію, а під час небагаточисленних візитів патріарха Олексія І *«подовгу не затримувався»³⁰*. Зрештою, місцеві чиновники констатували, що *«з'явилася система пропуску церковних служб, чого в минулому році не спостерігалось»³¹*. У той же час, як повідомляв місцевий уповноважений у справах РПЦ,

«усе викладене... на керівництві діяльністю Церквою в області не відобразилось. У дні хвороби правлячого архієрея, в єпархіальному управлінні буває його особистий секретар – Мірошніченко, який постійно

²⁶ Там само.

²⁷ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 200. Арк. 30.

²⁸ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 200. Арк. 31.

²⁹ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 200. Арк. 30.

³⁰ Там само.

³¹ Там само.

тримає архієпископа Бориса в курсі усіх церковних подій. Формально, під час хвороби, правлячого архієрея ніхто не заміняє, але прийом, переміщення та звільнення кадрів священнослужителів у ці дні йде нормальним порядком, а укази про всі призначення, що відбуваються, підписуються архієпископом Борисом на дому й передаються через секретаря. Проведення нарад благочинних не практикується, втім, віддаючи належне цій групі керівних кадрів, їх архієпископ Борис приймає завжди, при будь-якому стані здоров'я»³².

13 січня 1960 р. ЦК КПРС видав секретну постанову «Про заходи щодо ліквідації порушень духовенством радянського законодавства про культу»³³, що ознаменувало значне посилення активності директивних і контролюючих органів СРСР, спрямованих на придушення релігійної діяльності й встановлення більш жорсткого контролю над духовенством. Після безпрецедентного виступу патріарха Олексія (Симанського) на конференції радянської громадськості за роззброєння 16 лютого 1960 р., під час якої святитель навів детальний перелік заслуг Православної Церкви протягом тисячолітньої історії російського народу та досить чітко заявив про тогочасні гоніння, а вже незабаром – 21 лютого 1960 р. – багатолітній голова Ради у справах РПЦ Г. Карпов був знятий з поста та відправлений на пенсію³⁴.

У квітні 1960 р. під час виступу на Всесоюзній нараді уповноважених Ради у справах РПЦ наступник Г. Карпова – В. Куроедов – заявив, що «в нас у ряді республік та областей існує надто густа мережа церковних закладів, яка не викликана жодною практичною необхідністю»³⁵. Після цього послідувала пропозиція планового скорочення церков, монастирів, духовних навчальних закладів, єпархій та єпархіальних центрів. Лише протягом 1959 р. на території Радянського Союзу було знято з офіційної реєстрації 364 парафії, а вже 1960 р. – 1398³⁶. Незабаром у Херсонсько-Одеській єпархії були закриті Архангело-Михайлівський та Спасо-Преображенський монастирі (м. Одеса). Виникла загроза ліквідації Одеської духовної семінарії, яка, утім, у 1961 р. силоміць протягом однієї доби була перенесена з центра міста до будівлі колишнього готелю Свято-Успенського монастиря.

³² Там само.

³³ Шкаровский М.В. Русская Православная Церковь при Сталине и Хрущеве (Государственно-церковные отношения в СССР в 1939 – 1964 годах). С. 371.

³⁴ Шкаровский М.В. Русская Православная Церковь при Сталине и Хрущеве (Государственно-церковные отношения в СССР в 1939 – 1964 годах). М.: Крутицкое Патриаршее Подворье Общества любителей церковной истории, 1999. С. 372.

³⁵ Там само.

³⁶ Там само. С. 375.

У 1960 р. священник І. Гуц був звинувачений у допущенні порушень радянського законодавства про культи та суворо попереджений, що в разі повторення порушення закону він буде позбавлений реєстрації³⁷. У документах також наводився перелік кліриків, переведених на дрібні парафії за допущення порушень законодавства. 16 березня 1961 р. в продовження антирелігійної кампанії Рада міністрів СРСР прийняла закриту постанову *«Щодо посилення контролю за виконанням законодавства про культи»*, у рамках якої дозвіл на закриття молитовних будівель надавався за рішеннями не Рад міністрів республік, а обласних (крайових) виконавчих комітетів за погодженням з Радою у справах РПЦ і релігійних культів. Як наслідок – протягом 1961 р. було знято з реєстрації вже 1390 парафій, а 1962 р. – ще 1585³⁸.

18 липня 1961 р. на Архієрейському Соборі РПЦ були внесені зміни в *«Положення про управління Російської Православної Церкви»*, відповідно до яких встановлювалася нова організація парафіяльного управління. Духовенство як сукупність осіб, позбавлених виборчого права, усувалося від участі в господарських справах релігійних громад відповідно до Постанови ВЦВК та Ради народних комісарів РСФСР 1929 р. *«Щодо релігійних об'єднань»*. Утім, як слушно зауважив російський протоієрей В. Ципін, оскільки Конституція СРСР зразка 1936 р. надавала всім громадянам однакові права, вказана постанова вступила в цілковите протиріччя навіть з т.зв. основним законом тоталітарної держави³⁹.

В умовах загострення державно-церковного протистояння молодий клірик вирішив продовжити навчання. У 1961 р. священник І. Гуц вступив на навчання до Московської духовної академії. Цей період в історії як Московської духовної школи, так і усієї Православної Церкви в СРСР припав на пік останньої антирелігійної кампанії. Станом на 1958 р. у 8 семінаріях та 2 духовних академіях на території СРСР навчалася понад 1200 осіб на денному та понад 500 на заочному відділеннях⁴⁰. На початку 1960-х рр. партійні активісти почали здійснювати активні заходи щодо зменшення кількості учнів духовних шкіл у форматі наполегливих бесід з абітурієнтами, проведенням несподіваних військових зборів на час вступних іспитів, відмови у прописці в гуртожитках. Особлива увага зверталася на недопущення осіб з наявною вищою освітою. З 1959 р. до духовних шкіл приймалися лише особи, які відбули обов'язкову військову службу. Зрештою, за

³⁷ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 242. Арк. 75.

³⁸ Шкаровский М.В. Вк. праця. С. 378.

³⁹ Цыпин В., *прот.* История Русской Православной Церкви. Синодальный и новейший периоды 1700 – 2005 гг. М.: Сретенский монастырь, 2012. С. 515.

⁴⁰ Шкаровский М.В. Вк. праця. С. 376.

інформацією Ради в справах РПЦ з 560 абітурієнтів, які протягом 1961 – 1962 рр. подали заяви щодо вступу до семінарій, 490 осіб внаслідок «індивідуальної роботи» їх відкликали⁴¹.

Випуск 1964 р., що став останнім за життя видатного ректора Академії протоієрея К. Ружицького, співпав із святкуванням 150-ліття перебування духовної школи в стінах Троїце-Сергієвої Лаври. Після закінчення академії, здобувши за твір «Життя та літургичні праці М.Ф. Красносельцева» ступінь кандидата богослов'я, священник І. Гуц разом із матір'ю оселився у Горлівці (Донецька обл.) та був зарахований до кліру Ворошиловградської єпархії⁴². Молодий клірик звершував своє служіння в якості настоятеля Микільського храму (м. Бахмут). На початку 1970-х рр. священник І. Гуц був удостоєний сану протоієрея⁴³.

У 1974 р. у Свято-Успенському монастирі (м. Одеса) протоієрей І. Гуц митрополитом Одеським та Херсонським Сергієм (Петровим) був пострижений у чернецтво з іменем Полікарп та увійшов до складу єпархіальної ради Ворошиловградської єпархії. У 1975 р. возведений до сану ігумена, а в 1977 р. нагороджений хрестом з прикрасами. 17 жовтня 1978 р. з благословення Святейшого Патріарха Пимена ігумен Полікарп був призначений намісником Свято-Успенського монастиря (м. Одеса). 21 листопада 1978 р. за Божественною літургією в Микільському кафедральному соборі (м. Горлівка) митрополит Сергій возвів ігумена Полікарпа до сану архімандрита, а вже 24 листопада за урочистим молебнем в Успенському храмі монастиря вручив йому жезл намісника⁴⁴. З огляду на багатолітнє сумлінне служіння на благо Православної Церкви, 26 березня 1980 р. Святейший Патріарх Пимен відзначив архімандрита Полікарпа орденом прп. Сергія Радонезького III ступеня⁴⁵. Проте в липні 1980 р. без видимих причин кар'єра майбутнього ієрарха раптово обірвалася, і «за особистим проханням»⁴⁶ архімандрит Полікарп був звільнений від виконання обов'язків намісника Свято-Успенського монастиря та призначений настоятелем Микільського храму (м. Бахмут).

Наприкінці 1980-х рр. з огляду на активність процесів демократизації суспільства партійна номенклатура вдалася до спроби лібералізації дер-

⁴¹ Там само. С. 378.

⁴² Палладій (Шиман), архім. Новий намісник Одеського Успенського монастиря. С. 8 – 9.

⁴³ Из жизни епархий. Ворошиловградская епархия. Журнал Московской Патриархии. М., 1974. № 5. С. 17.

⁴⁴ Палладій (Шиман), архім. Новий намісник Одеського Успенського монастиря. С. 8 – 9.

⁴⁵ Патриаршие награды. Журнал Московской Патриархии. М., 1980. № 5. С. 8 – 9.

⁴⁶ Арсеній, ігумен. Новий намісник Одеського Успенського монастиря. Православний вісник. К., 1980. № 11. С. 15.

жавно-церковних відносин, що яскраво проявилось в урочистостях довкола святкування 1000-ліття хрещення Русі. На підставі прийнятого Ювілейним Помісним Собором РПЦ 6 – 9 червня 1988 р. статуту парафіяльна рада Микільської громади (м. Бахмут) в листопаді 1988 р. ініціювала введення при храмі посади реєстратора, а вже 2 грудня 1988 р. провела збори, на яких до складу ради був включений реєстратор Г. Огурцов та складений проект договору щодо передачі церковного майна з балансу держави до власності парафії⁴⁷.

Подібні дії настоятеля обурили місцевих чиновників. Претензії міськвиконкому полягали в прийнятті на посаду реєстратора духовного сина архімандрита Полікарпа Г. Огурцова без традиційних узгоджень з міськвиконкомом та обласним уповноваженим у справах релігії, введення його до складу парафіяльної ради, а також незадовільного ведення ним документації, що доводилося фактом безквитанційного хрещення, яке призвело до «недовіри виконкому»⁴⁸. Відмова підписання договору щодо передачі молитовної будівлі обґрунтовувалася тим, що документ був складений за невстановленою формою до проведення інвентаризації, складення відповідного опису та містив реквізити осіб, які не проживали у м. Бахмут. Фактично найбільше обурення викликала постать Г. Огурцова, який незадовго до цього звернувся зі скаргою на міськвиконком до органів держбезпеки щодо питання офіційного працевлаштування регента храму⁴⁹.

Оскільки особисті бесіди з архімандритом Полікарпом щодо порушених питань не дали бажаного результату, місцеві чиновники звернулися до єпархіального керівництва з категоричною вимогою

«прийняти міри реагування, які забезпечили б відповідне ставлення зі сторони релігійного об'єднання до органів влади, як цього вимагає статут про управління Російської Православної Церкви та Біблія (Послання до Римлян гл.13, ст. 1 – 5)»⁵⁰.

У січні 1989 р. архімандрит Полікарп був переведений рядовим священником до Олександрівського храму м. Дебальцево. На початку лютого 1989 р. група парафіян розпочала опротестування дій місцевої влади та особисто відвідала керуючого єпархією митрополита Сергія (Петрова). Конфлікт вийшов на всесоюзний рівень. На захист парафіян виступив кореспондент газети «Известия» М. Лісовенко, дії місцевої влади засудив голова

⁴⁷ Лісовенко Н. Конфлікт у храму. Известия. 1989. 17 октября № 290 (22828). С. 3.

⁴⁸ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 442. Арк. 5.

⁴⁹ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 442. Арк. 4.

⁵⁰ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 442. Арк. 5.

Ради з питань релігії при Кабінеті міністрів УРСР М. Колесник. За спостереженням журналіста незаконне переведення *«не тільки боляче заділо вірян, але й у цілому загострило ситуацію у християнській общині міста»*⁵¹. Зрештою, наприкінці 1989 р. митрополит Сергій (Петров) поновив архімандрита Полікарпа на посаді настоятеля⁵².

На початку 1990 р. одноголосним рішенням мешканців та парафіян він був висунутий кандидатом у перших демократичних виборах до Артемівської (Бахмутської) міської ради народних депутатів та був обраний в окрузі № 133 села Часів Яр⁵³. Новообраним депутатом вживалися заходи щодо покращення якості автобусного сполучення між Бахмутом та центром його виборчого округу – Часів Яр⁵⁴. Варто зазначити, що досвід політичної діяльності православного духовенства в СРСР на той час був досить поширеним у масштабах країни. Зокрема, під час виборів до Верховної Ради СРСР 1989 р. було обрано шестеро представників Православної Церкви, з поміж яких – патріарх Пимен (Ізвеков), митрополити Олексій (Рідігер) та Питирим (Нечаєв)⁵⁵. 15 травня 1990 р. народним депутатом України був обраний митрополит Агафангел (Саввін)⁵⁶. Для порівняння, лише на виборах народних депутатів РСФСР 1990 р. до окружних районних, міських та сільських рад було обрано 48 священників; до обласних ради – 5 архієреїв та 11 священників⁵⁷.

Активна суспільно-політична та громадська діяльність архімандрита Полікарпа викликала гостре обурення серед місцевих чиновників, що скептично ставилися до зростання усамостійненого впливу духовенства в суспільстві. До керівництва Донецько-Луганської єпархії почали надходити численні анонімні скарги на архімандрита Полікарпа. Бурхливі події підірвали здоров'я клірика. 3 серпня 1991 р. він фактично припинив депутатську діяльність, пропустивши понад 7 сесій міськради поспіль⁵⁸. З виокремленням Донецької єпархії 6 жовтня 1991 р. та призначенням її очільником новохіротонісаного єпископа Аліпія (Погребняка) позиції архімандрита Полікарпа в

⁵¹ Лисовенко Н. Конфликт у храма. Известия. 1989. 7 октября № 290 (22828). С. 3.

⁵² ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 442. Арк. 3.

⁵³ О выборах депутата Артемовского городского Совета народных депутатов XXI созыва по избирательному округу № 133. «Вперед» (Артемовск). 1990. 27 июля № 119 (15026). С. 1.

⁵⁴ Гуц И. Депутатский запрос. И сказал: поехали... «Вперед» (Артемовск). 1991. 28 августа № 124 (15239). С. 3.

⁵⁵ Одинцов М.И. Вероисповедные реформы в Советском Союзе и в России. 1985 – 1997 гг. С. 66.

⁵⁶ Петрушко В.И. Агафангел. Православная энциклопедия в 39 т. М., 2000. Т. 1. С. 237.

⁵⁷ Одинцов М.И. Вероисповедные реформы в Советском Союзе и в России. 1985 – 1997 гг. С. 66.

⁵⁸ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 695. Арк. 123.

середовищі Донецького єпархіального управління суттєво погіршилися, до того ж клірик, отримавши травму стопи, деякий час був обмежений у пересуванні та служінні⁵⁹. 11 листопада 1991 р. архимандрит Полікарп був звільнений від виконання обов'язків настоятеля Микільського храму та разом із священником Г. Огурцовим був зачислений за штат⁶⁰, останній же був навіть заборонений у служінні⁶¹.

1-3 листопада 1991 р. в Києві відбувся Помісний Собор УПЦ, який одноголосно постановив звернутися до Московської Патріархії з проханням про надання Українській Церкві повної канонічної самостійності, після чого сприяти утворенню Київського Патріархату Східними Патріархами та Главами інших Помісних Церков. Утім, незабаром на Донеччині висвячений лише за місяць перед Собором єпископ Аліпій розпочав цілеспрямовану дискредитацію автокефального курсу предстоятеля УПЦ та фактичну організацію розколу серед кліру Донецької єпархії⁶², а вже 3 січня 1992 р. звернувся з проханням відсторонити його від керівництва єпархією за станом здоров'я⁶³. 22 січня 1992 р. єпископ Аліпій одним із перших трьох українських ієрархів відкликав свій підпис під соборним зверненням 1-3 листопада 1991 р. Постановою Священного Синоду УПЦ від 23 січня 1992 р. відповідно до заявленого прохання єпископ Аліпій був відсторонений від управління Донецькою єпархією та призначений єпископом Черкаським, вікарієм Київської єпархії⁶⁴. Відмовившись виконувати постанову, ієрарх залишився на Донеччині, звернувшись із проханням до Священного Синоду УПЦ почислити його на спокій з огляду на «тяжкість хвороби спини»⁶⁵.

23 січня 1992 р. задля унормування ситуації в Донецькій єпархії її очільником був призначений один із старійших ієрархів УПЦ – митрополит Леонтій (Гудимов)⁶⁶. Проте підбурюване донецьке духовенство розпочало

⁵⁹ Там само.

⁶⁰ Указ заштатному Архимандриту Поликарпу (Гуц Ивану Максимовичу). «Меридиан» (Артемовск). 1992. 7 ноября № 57. С. 3.

⁶¹ Указ клирику Св. Никольского храма г. Артемовска Геннадия Аркадьевичу Огурцову. «Меридиан» (Артемовск). 1992. 7 ноября № 57. С. 3.

⁶² О чем душа скорбит: Жизнеописание, пастырские труды, воспоминания духовных чад схиархимандрита Зосимы (Сокура). Авт.-сост. Иеромонах Тихон (Васильев), иеромонах Зосима (Мельник), схимонахиня Евфросиния (Бондаренко). М., 2016. С. 124.

⁶³ Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви від 23 січня 1992 р. Православний вісник. К., 1992. № 4. С. 6 – 8

⁶⁴ Там само.

⁶⁵ Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви від 3 – 4 березня 1992 р. Православний вісник. К., 1992. № 5. С. 2 – 3.

⁶⁶ Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви від 23 січня 1992 р. Православний вісник. К., 1992. № 4. С. 6 – 8.

справжній бунт проти новопризначеного митрополита Леонтія, який знайшов підтримку тільки серед частини парафій області, а його архієрейська резиденція перемістилася до Микільського собору (м. Горлівка). 3-4 березня 1992 р. на засіданні Священного Синоду УПЦ за участі митрополита Леонтія (Гудимова) було всесторонньо вивчено поточну ситуацію Донецькій єпархії та вирішено залишити в силі Постанови Синоду від 23 січня 1992 р.⁶⁷. Група парафіян бахмутської Микільської громади визнала новопризначеного митрополита Донецького Леонтія (Гудимова). Однак 16 березня 1992 р. ієрарх раптово упокоївся при загадкових обставинах. Після сумнозвісного Харківського Собору 27 – 28 травня 1992 р., який поклав початок розколу Українського Православ'я, відбулось остаточне розділення громади, частина якої на чолі з багатолітнім настоятелем архімандритом Полікарпом підтримала митрополита Київського Філарета (Денисенка).

Наприкінці червня 1992 р. в приміщенні Бахмутського краєзнавчого музею відбулись установчі збори міського комітету захисту канонічних прав УПЦ, головою якого був обраний архімандрит Полікарп⁶⁸. Внаслідок розколу тимчасове керівництво парафіями Донбасу взяв на себе митрополит Філарет, указом якого 13 липня 1992 р. голова Артемівського міського комітету захисту канонічних прав УПЦ архімандрит Полікарп був призначений Донецьким обласним благочинним⁶⁹. Незважаючи на відновлення архімандрита Полікарпа на посаді настоятеля Микільського храму, підбурювана відвертими наклепами проросійського духовенства частина парафіян не допустила клірика до храму. Під час архіпастирського візиту Микільської парафії 26 липня 1992 р. «відновлений» на Донецькій кафедрі т. зв. Харківським собором єпископ Аліпій підтримав дії місцевого духовенства, привселюдно назвавши архімандрита Полікарпа «рухівцем» та «католиком»⁷⁰.

Постановою Священного Синоду УПЦ Київського Патріархату від 19 листопада 1992 р. благочинний Донецької області архімандрит Полікарп був обраний єпископом Донецьким та Луганським⁷¹. Проте здоров'я клірика суттєво погіршилося, внаслідок чого тривалий час переносилася дата його архієрейської хіротонії. До того ж з посиленням лобювання місцевими елітами пріоритету розвитку єпархій Московського Патріархату в регіоні

⁶⁷ Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви від 3 – 4 березня 1992 р. Православний вісник. К., 1992. № 5. С. 2 – 3.

⁶⁸ Из первых рук. «Меридиан» (Артемовск). 1991. 27 июня № 38 (49). С. 1.

⁶⁹ ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 695. Арк. 123.

⁷⁰ Заявление Комитета по защите канонических прав Украинской Православной Церкви г. Артемовска. «Меридиан» (Артемовск). 1992. 29 августа № 47 (58). С. 2.

⁷¹ Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви Київського Патріархату від 19 листопада 1992 р. Православний вісник. К., 1992. № 9 – 12. С. 7 – 8.

й так непрості взаємовідносини ієрарха з місцевим можновладцями суттєво ускладнилися. Натомість у своєму листі до голови Ради з питань релігії завідувач обласного відділу демонстративно запевняв у відсутності будь-яких перешкод до діяльності єпархіального управління УПЦ Київського Патріархату зі сторони влади м. Артемівська⁷². 10 квітня 1993 р. в Києві архімандрит Полікарп (Гуц) був хіротонісаний на єпископа Донецького та Луганського⁷³. Утім, несподівано 16 серпня 1993 р. ієрарх передчасно упокоївся в Бозі на 66 році життя⁷⁴.

Висновки. Отже, формування пастирського досвіду та особистої концепції церковно-державних відносин єпископа Полікарпа (Гуца) здійснювалося під впливом ефективної адміністративної політики митрополита Бориса (Віка) щодо розбудови Одеської єпархії на тлі жорстокої антирелігійної кампанії М.С. Хрущова. Обставини перших років служіння майбутнього ієрарха сприяли утворенню в його характері принципів еклезіоцентричності, демократизму, широкого залучення парафіян до життя громади та відсутності страху перед можновладцями. Усі ці якості дозволили єпископу Полікарпу попри своє відносно нетривале архіпастирське служіння в умовах ідеологічного й політичного спротиву закласти основу процесу організаційного відновлення та інституалізації Донецько-Луганської єпархії УПЦ Київського Патріархату.

Список джерел і літератури:

1. *Арсеній, ігумен*. Новий намісник Одеського Успенського монастиря. Православний вісник. К., 1980. № 11. С. 15.
2. Архіпастирське служіння Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета за 50 років в архієрейському сані: [В 3 т.]. К.: Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2011. Т. 1: 1969–1990 роки. 642, [6] с.
3. *Гуц И.* Депутатский запрос. И сказал: поехали... «Вперед» (Артемовск). 1991. 28 августа № 124 (15239). С. 3.
4. Заявление Комитета по защите канонических прав Украинской Православной Церкви г. Артемовска. «Меридиан» (Артемовск). 1992. 29 августа № 47 (58). С. 2.
5. Из жизни епархий. Ворошиловградская епархия. Журнал Московской Патриархии. М., 1974. № 5. С. 17.

⁷² ЦДАВО України.Ф. 4648. Оп. 7.Спр. 695.Арк. 119

⁷³ Архіпастирське служіння Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета за 50 років в архієрейському сані: [В 3 т.]. К.: Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2011. Т.1: 1969 – 1990 роки. С. 17

⁷⁴ Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви Київського Патріархату від 20 серпня 1993 р. Православний вісник. К., 1993. № 7 – 9. С. 8.

6. Из первых рук. Меридиан (Артемовск). 1992. 27 июня № 36 (49). С. 1.
7. Лисовенко Н. Конфликт у храма. Известия. 1989. 17 октября № 290 (22828). С. 3.
8. Луковенко І.Г. Православна церква на Донеччині. Релігійозна палітра Донецької області: справочник релігійних організацій [под ред. д. богосл. н., проф. А.І. Шевченко и доц. І.А. Козловського. Донецьк, 2008. С. 45–52.
9. О выборах депутата Артемовского городского Совета народных депутатов XXI созыва по избирательному округу № 133. «Вперед» (Артемовск). 1990. 27 июля № 119 (15026). С. 1.
10. О чем душа скорбит: Жизнеописание, пастырские труды, воспоминания духовных чад схииерхимандрита Зосимы (Сокура). Авт.-сост. Иеромонах Тихон (Васильев), иеромонах Зосима (Мельник), схимонахиня Евфросиния (Бондаренко). М., 2016. 672 с.
11. Одинцов М.И. Вероисповедные реформы в Советском Союзе и в России. 1985 – 1997 гг. М., 2010. 444 с.
12. Петров О. Сучасний стан і розвиток християнських релігійних течій на Донеччині. Схід (Донецьк). 2010. № 7 (107). С. 111 – 115.
13. Палладий (Шиман), архим. Архимандрит Поликарп – наместник Одесского Успенского монастыря. Журнал Московской Патриархии. М., 1979. № 7. С. 8.
14. Палладій (Шиман), архім. Новий намісник Одеського Успенського монастиря. Православний вісник. К., 1979. № 3. С. 8 – 9.
15. Патриаршие награды. Журнал Московской Патриархии. М., 1980. № 5. С. 8 – 9.
16. Петрушко В.И. Агафангел. Православная энциклопедия в 39 т. М., 2000. Т. 1. С. 237.
17. Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви від 23 січня 1992 р. Православний вісник. К., 1992. № 4. С. 6 – 8.
18. Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви від 3 – 4 березня 1992 р. Православний вісник. К., 1992. № 5. С. 2 – 3.
19. Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви Київського Патріархату від 19 листопада 1992 р. Православний вісник. К., 1992. № 9 – 12. С. 7 – 8.
20. Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви Київського Патріархату від 20 серпня 1993 р. Православний вісник. К., 1993. № 7 – 8. С. 2 – 8.
21. Рубан М., дияк. Громадська та суспільно-політична діяльність єпископа Полікарпа (Гуца). Труды Київської духовної академії: Науковий збірник Київської православної богословської академії. ред. кол.: прот. Олександр Трофимлюк (гол. ред.) [та ін.]. Київ, 2019. № 19 (191). С. 128 – 141.
22. Рубан М.Ю. Історико-богословська спадщина єпископа Полікарпа (Гуца) – першого ієрарха УПЦ Київського Патріархату на Донбасі (10.10.1927 – 16.08.1993+) // Богословська думка в Україні: науковий журнал. Випуск 1. / Ужгородська українська богословська академія; Карпатський університет імені Августина Волошина; Міжнародна академія богословських наук ; Редкол.: гол. ред. В. Бедь (єпископ Віктор Бедь), відп. ред. М. Токар, відп. секр. С. Урста, чл.: І. Тассіас (Греція), М. Чіхладзе (Грузія), Я. Ковальчик (Польща) та ін. – Ужгород, 2020. С. 63 – 70.

23. Рубан М., дияк. Постать єпископа Полікарпа (Гуца) в історії Свято-Успенського Одеського монастиря (до 90-ліття від дня народження ієрарха (1927 – 1993). Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: зб. наук. праць Вип. 6. відп. ред. М.І. Михайлуца. Херсон, 2017. С. 287 – 293.
24. Рубан М., дияк. Преосвященний Полікарп (Гуц), єпископ Донецький та Луганський – перший ієрарх Київського Патріархату на Донбасі (до 90-ї річниці з дня народження). Православний вісник Київського Патріархату. *ред. кол.: прот. Олександр Трофимлюк (гол. ред.) [та ін.]*. Київ, 2017. № 10 жовтень. С. 36-40.
25. Рубан М., дияк. Соціальне служіння та благодійницька діяльність єпископа Полікарпа (Гуца): до 90-ї річниці з дня народження ієрарха (1927-1993+). Православ'я в Україні: збірник матеріалів VII Міжнародної наукової конференції присвяченої 25-літтю відновлення Київської православної богословської академії (1992-2017). Під ред. д. богосл. н., проф., митроп. Переяслав-Хмельницького і Білоцерківського Єпіфанія (Думенко), д. іст. н. Г.В. Папакіна, Н.М. Куковальської та ін. К.: [Київська православна богословська академія], 2017. С. 339 – 344.
26. Рубан М., дияк. Церковно-просвітницька діяльність єпископа Донецького та Луганського Полікарпа (Гуца) – першого ієрарха УПЦ Київського Патріархату на Донбасі (10.10.1927 – 16.08.1993). Труди Київської духовної академії: Науковий збірник Київської православної богословської академії. *ред. кол.: митр. Переяслав-Хмельницький і Білоцерківський Єпіфаній (Думенко) (гол. ред.) [та ін.]*. Київ, 2018. № 18 (190). С. 280 – 289.
27. Татарінов С.Й., Рубан М.Ю. Нариси історії Православ'я Донеччини. Бахмут, 2017. 300 с.
28. Указ заштатному Архимандриту Поликарпу (Гуц Ивану Максимовичу). «Меридиан» (Артемовск). 1992. 7 ноября № 57. С. 3.
29. Указ клирику Св. Никольского храма г. Артемовска Геннадію Аркадьевичу Огурцову. «Меридиан» (Артемовск). 1992. 7 ноября № 57. С. 3.
30. Українська народна антирелігійна творчість. Колгоспник Кодимщини (Кодима). 1957. 9 січня № 4 (2934). С. 4.
31. Фонди Бахмутського краєзнавчого музею. КН. 3496. ДС. 685.
32. Форостюк О.Д. Луганщина релігійна. Історичний і правовий аспекти. Л., 2004. 206 с.
33. Центральний державний архів вищих органів влади України. (далі – ЦДАВО України). Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 123. Арк. 176.
34. ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 192. Арк. 119.
35. ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 192. Арк. 124.
36. ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 200. Арк. 1 – 15.
37. ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 200. Арк. 19 – 32.
38. ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 242. Арк. 72 – 82.
39. ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 442. Арк. 3.
40. ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 442. Арк. 4 – 5.
41. ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 695. Арк. 119 – 120.
42. ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 7. Спр. 695. Арк. 123 – 125.
43. Цытин В., прот. История Русской Православной Церкви. Синодальный и новейший периоды 1700 – 2005 гг. М.: Сретенский монастырь, 2012. 816 с.

44. Шкаровский М.В. Русская Православная Церковь при Сталине и Хрущеве (Государственно-церковные отношения в СССР в 1939 – 1964 годах). М.: Крутицкое Патриаршее Подворье Общество любителей церковной истории, 1999. 400 с.

References:

1. *Arsenii, abbot*. The New Vicar of the Assumption Monastery of Odessa. The Orthodox Bulletin. Kyiv, 1980. № 11. P. 15.
2. Arkhipastyr's'ke sluzhinnya Svyatiyshoho Patriarkha Kyivs'koho i vsiyei Rusy-Ukrayiny Filareta za 50 rokiv v arkhiyereys'komu sani: [V 3 t.] K.: Vydavnychyy viddil UPTS Kyivs'koho Patriarkhatu, 2011. –T.1: 1969 – 1990 roky. 642, [6] s. (The Archpastoral Service of His Holiness Filaret, Patriarch of Kyiv and All Rus-Ukraine During His 50-year Episcopal Order: [In 3 volumes]. K.: Publishing Department of the UOC of the Kyivan Patriarchate, 2011. Vol.1: 1969–1990. 642 [6] p.).
3. *Huts I*. Deputatskiy zapros. I skazal: poyekhali... «Vpered» (Artemovsk). 1991. 28 avgusta № 124 (15239). S. 3. (*Huts I*. Deputy Inquiry. And He Said: Let's Go... «Vpered» (Artyomovsk). 1991. August 28. № 124 (15239). P. 3.).
4. Zayavleniye Komiteta po zashchite kanonicheskikh prav Ukrainskoy Pravoslavnoy Tserkvi g. Artemovska. «Meridian» (Artemovsk). 1992. 29 avgusta № 47 (58). S. 2. (The Statement of the Committee on the Defence of the Canonical Rights of the Ukrainian Orthodox Church in Artyomovsk. Meridian (Artyomovsk). 1992. August 29, № 47(58). P. 2.).
5. From the Life of the Dioceses. Voroshilovgrad Diocese. Moscow Patriarchate Journal. Moscow, 1974. № 5. P. 17.
6. At First Hand. Meridian (Artemovsk). 1992. June 27 № 36 (49). P. 1.
7. *Lisovenko N*. Konflikt u khrama. «Izvestiya». 1989. 17 oktyabrya № 290 (22828). S. 3. (*Lisovenko N*. The Conflict near the Church. «Izvestiya». 1989. October 17, № 290 (22828). P. 3.).
8. *Lukovenko Í.G*. Pravoslavna tserkva na Donechchini. Religioznaya palitra Donetskoy oblasti: spravochnik religioznykh organizatsiy. [pod red. d. bogosl. n., prof. A.I. Shevchenko i dots. I.A. Kozlovskogo. Donetsk, 2008. S. 45–52. (*Lukovenko I.G*. The Orthodox Church in the Donetsk Oblast. The Religious Variety of the Donetsk Oblast: a Companion to Religious Organizations [ed. ThD, prof. A.I. Shevchenko and Assoc.Prof. I.A. Kozlovsky. Donetsk, 2008. P. 45–52.).
9. O vyborakh deputata Artemovskogo gorodskogo Soveta narodnykh deputatov XXI sozyva po izbiratel'nomu okrugу № 133. «Vpered» (Artemovsk). 1990. 27iyulya № 119 (15026). S. 1. (On the Election of a Deputy of the Artyomovsk City Council of People's Deputies of the 21st convocation in the electoral district № 133. «Vpered» (Artyomovsk). 1990. July 27. № 119 (15026). P. 1.).
10. What the Soul Grieves for: Biography, Pastoral Works and Memoirs of the Spiritual Children of Schema-Archimandrite Zosima (Sokur). Compiled by monk-priest Tikhon (Vasilyev), monk-priest Zosima (Melnik), schemanun Evfrosiniya (Bondarenko). Moscow, 2016. 672 p.

11. *Odintsov M.I.* Veroispovednyye reformy v Sovetskom Soyuze i v Rossii. 1985–1997 gg. M., 2010. 444 s. (*Odintsov M.I.* Religious Reforms in the Soviet Union and Russia. 1985–1997 M., 2010. 444 p.).
12. *Petrov O.* Suchasniy stan i rozvitok khristiyans'kikh religiyних techiy na Donechchini. Skhid (Donets'k). 2010. № 7 (107). S. 111–115. (*Petrov O.* The Current Status and Development of Christian Religious Movements in the Donetsk Oblast. The East (Donetsk). 2010. № 7 (107). P. 111–115.).
13. *Palladiy (Shiman), archim.* Arkhimandrit Polikarp – namestnik Odesskogo Uspenskogo monastyrja. Zhurnal Moskovskoy Patriarkhii. M., 1979. № 7. S. 8. (*Palladiy (Shiman), archim.* Archimandrite Polycarp, the Vicar of the Assumption Monastery of Odessa. The Periodical of the Moscow Patriarchate. M., 1979. № 7. P. 8.).
14. *Palladii (Shyman), archimandrite.* The New Vicar of the Assumption Monastery of Odessa. The Orthodox Bulletin. Kyiv, 1979. № 3. PP. 8 – 9.
15. Patriarchal Awards. Moscow Patriarchate Journal. Moscow, 1980. № 5. PP. 8 – 9.
16. *Petrushko V.I.* Agafangel. Orthodox Encyclopedia in 39 vols. Moscow, 2000. Vol. 1. P. 237.
17. Postanovi Svyashchennogo Sinodu Ukraїns'koї Pravoslavnoi' Tserkvi vid 23 sichnya 1992 r. Pravoslavniy visnik. K., 1992. № 4. S. 6–8. (The Resolutions of the Holy Synod of the Ukrainian Orthodox Church on January 23, 1992. The Orthodox Bulletin. K., 1992. № 4. S. 6–8.).
18. Postanovi Svyashchennogo Sinodu Ukraїns'koї Pravoslavnoi' Tserkvi vid 3–4 bereznya 1992 r. Pravoslavniy visnik. K., 1992. № 5. S. 2–3. (The Resolutions of the Holy Synod of the Ukrainian Orthodox Church on March 3–4, 1992. The Orthodox Bulletin. K., 1992. № 5. S. 2–3.).
19. Postanovy Svyashchennoho Synodu Ukrayins'koyi Pravoslavnoyi Tserkvy Kyivs'koho Patriarkhatu vid 19 lystopada 1992 r. Pravoslavnyy visnyk. K., 1992. № 9–12. S. 7–8. (The Resolutions of the Holy Synod of the Ukrainian Orthodox Church – Kyivan Patriarchate on November 19, 1992. The Orthodox Bulletin. K., 1992. № 9–12. P. 7–8.).
20. Postanovi Svyashchennogo Sinodu Ukraїns'koї Pravoslavnoi' Tserkvi Kii'vs'kogo Patriarkhatu vid 20 serpnja 1993 r. Pravoslavniy visnik. K., 1993. № 7–8. S. 2–8. (The Resolutions of the Holy Synod of the Ukrainian Orthodox Church of the Kyiv Patriarchate on August 20, 1993. The Orthodox Bulletin. K., 1993. № 7–8. S. 2–8.).
21. *Ruban M., deacon.* The Public, Social and Political Activity of Bishop Polycarp (Huts). Proceedings of the Kyiv Theological Academy: Scientific Collection of the Kyiv Orthodox Theological Academy. Editorial board: archpriest Oleksandr Trofymliuk (chief editor) [et al.]. Kyiv, 2019. № 19 (191). PP. 128 – 141.
22. *Ruban M.Yu.* The Historical and Theological Heritage of Bishop Polycarp (Huts), the First Hierarch of the UOC-Kyivan Patriarchate in the Donbas (10.10.1927 – 16.08.1993+) // Theological Thought in Ukraine: Scientific Journal. Issue: 1. / Uzhhorod Ukrainian Theological Academy; Avhustyn Voloshyn Carpathian University; International Academy of Theological Sciences; Editorial board: chief editor V. Bed (Bishop Viktor Bed), executive editor M. Tokar, executive secretary S. Ursta, members: I. Tassias (Greece), M. Chikhladze (Georgia), Ya. Kovalchuk (Poland) et al. – Uzhhorod, 2020. PP. 63 – 70.

23. Ruban M., *diyak*. Postat' episkopa Polikarpa (Hutsa) v istorii' Svyato-Uspens'kogo Odes'kogo monastirya (do 90-lit'tya vid dnya narodzhennya iérarkha (1927–1993). Pivden' Ukra'ni: yetnoistorichniy, movniy, kul'turniy ta religiy'niy vimiri: zb. nauk. prats' Vip. 6. vidp. red. M.Í. Mikhaylutsa. Kherson, 2017. S. 287–293. (Ruban M., Deacon. The Figure of Bishop Polycarpus (Huts) in the History of the Assumption Monastery of Odessa (on the occasion of the 90th anniversary of the hierarch's birthday (1927–1993)). The South of Ukraine: ethnic, historical, linguistic, cultural and religious dimensions: a collection of scientific works. Issue №6, according to the edition by M.I. Mikhaylutsa, Kherson, 2017, P. 287–293.)
24. Ruban M., *diyak*. Preosvyashchenny Polikarp (Huts), yepyskop Donets'kyy ta Luhans'kyy – pershyy iyerarkh Kyivs'koho Patriarkhatu na Donbasi (do 90-yi richnytsi z dnya narodzhennya). Pravoslavnyy visnyk Kyivs'koho Patriarkhatu. red. kol.: prot. Oleksandr Trofymlyuk (hol. red.) [ta in.]. Kyiv, 2017. № 10 zhovten'. S. 36–40. (Ruban M., Deacon. Reverend Polycarp (Huts), the Bishop of Donetsk and Luhansk – the First Hierarch of the Kyivan Patriarchate in the Donbass (on the occasion of the 90th anniversary of his birthday). The Orthodox Bulletin of the Kyivan Patriarchate. ed. count: prot. Oleksandr Trofymlyuk (chief ed.) [And others]. Kyiv, 2017. October 10. P. 36–40.)
25. Ruban M., *diyak*. Sotsial'ne sluzhínnya ta blagodiynits'ka diyal'níst' épiskopa Polikarpa (Hutsa): do 90-i' richnitsi z dnya narodzhennya iérarkha (1927–1993+). Pravoslav'ya v Ukra'ni: zbírník materialív VÍÍ Mízhnarodnoí' naukovoí' konferentsii' prisvyachenoi' 25-lit'tyu vidnovlennya Kií'vs'koí' pravoslavnoi' bogoslovs'koí' akademii' (1992–2017). Pid red. d. bogosl. n., prof, mitrop. Pereyaslav-Khmel'nits'kogo í Bílotserkiú's'kogo Yepifaniya (Dumenko), d. íst. n. G.V. Papakina, N.M. Kukoval's'koí' ta in. K.: [Kií'vs'ka pravoslavna bogoslovs'ka akademiya], 2017. S. 339–344. (Ruban M., Deacon. The Social Service and Charity Activities of Bishop Polycarpus (Huts): on the Occasion of the 90th Anniversary of the Hierarch's Birthday (1927–1993 +). Orthodoxy in Ukraine: Proceedings of the 7th International Scientific Conference Dedicated to the 25th Anniversary of the Restoration of the Kyiv Orthodox Theological Academy (1992–2017). Ed. ThD, prof., metropolitan of Pereyaslav-Khmel'nitsky and Bila Tserkva Epiphanius (Dumenko), PhD of Historical Sciences. G.V. Papakina, N.M. Kukoval'skaya and others. K.: [Kyiv Orthodox Theological Academy], 2017. P. 339–344.)
26. Ruban M., *deacon*. Church and Educational Activity of the Bishop of Donetsk and Lugansk Polycarp (Huts), the First Hierarch of the UOC–Kyivan Patriarchate in the Donbas (10.10.1927 – 16.08.1993). Proceedings of the Kyiv Theological Academy: Scientific Collection of the Kyiv Orthodox Theological Academy. Editorial board: Metropolitan Epifanii (Dumenko) of Pereiaslav-Khmelnytskyi and Bila Tserkva (chief editor) [et al.]. Kyiv, 2018. № 18 (190). PP. 280 – 289.
27. Tatarinov S.Y., Ruban M.Y. Narisi istorii' Pravoslav'ya Donechchini. Bakhmut, 2017. 300 s. (Tatarinov S.Y., Ruban M.Y. Essays on the History of Orthodoxy in the Donetsk Oblast. Bakhmut, 2017. 300 p.)
28. Ukaz zashtatnomu Arkhimandritu Polikarpu (Huts Ivanu Maksimovichu). «Meridian» (Artemovsk). 1992. 7 noyabrya № 57. S. 3. (Decree to the Provisional

- Archimandrite Polycarp (Huts Ivan Maximovich). «Meridian» (Artyomovsk). 1992. November 7, № 57. P. 3.).
29. Decree to Gennadiy Arkadyevich Ogurtsov, the clergyman of St. Nicholas Church in Artemovsk. "Meridian" (Artemovsk). 1992. November 7 № 57. P. 3.
30. Ukrainian National Anti-Religious Art. Collective Farmer of Kodyma Region (Kodyma). 1957. January 9 № 4 (2934). P. 4.
31. Funds of Bakhmut Local Lore Museum (hereinafter – F. BLLM). Record of entry 3496. Current document 685.
32. *Forostyuk O.D.* Luganshchina religiyina. Istoriichniy i pravoviy aspekti. L., 2004. 206 s. (*Forostyuk O.D.* The Religious Luhansk Oblast. Historical and Legal Aspects. L., 2004. 206 p.).
33. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny. F. 4648. Op. 3. Spr. 123. Ark. 176. (The Central State Archive of the Supreme Authorities of Ukraine. F. 4648. In. 3. C. 123. L. 176.).
34. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny. F. 4648. Op. 3. Spr. 192. Ark. 119. (The Central State Archive of the Supreme Authorities of Ukraine. F. 4648. In. 3. C. 192. L. 119.).
35. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny. F. 4648. Op. 3. Spr. 192. Ark. 124. (The Central State Archive of the Supreme Authorities of Ukraine. F. 4648. In. 3. C. 192. L. 124.).
36. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny. F. 4648. Op. 3. Spr. 200. Ark. 1 – 15. (The Central State Archive of the Supreme Authorities of Ukraine. F. 4648. In. 3. C. 200. L. 1 – 15.).
37. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny. F. 4648. Op. 3. Spr. 200. Ark. 19 – 32. (The Central State Archive of the Supreme Authorities of Ukraine. F. 4648. In. 3. C. 200. L. 19 – 32.).
38. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny. F. 4648. Op. 3. Spr. 242. Ark. 72 – 82. (The Central State Archive of the Supreme Authorities of Ukraine. F. 4648. In. 3. C. 242. L. 72 – 82.).
39. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny. F. 4648. Op. 7. Spr. 442. Ark. 3. (The Central State Archive of the Supreme Authorities of Ukraine. F. 4648. In. 7. C. 442. L. 3.).
40. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny. F. 4648. Op. 7. Spr. 442. Ark. 4 – 5. (The Central State Archive of the Supreme Authorities of Ukraine. F. 4648. In. 7. C. 442. L. 4 – 5.).
41. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny. F. 4648. Op. 7. Spr. 695. Ark. 119–120. (The Central State Archive of the Supreme Authorities of Ukraine. F. 4648. In. 7. C. 695. L. 119–120.).
42. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny. F. 4648. Op. 7. Spr. 695. Ark. 123–125. (The Central State Archive of the Supreme Authorities of Ukraine. F. 4648. In. 7. C. 695. L. 123 – 125.).
43. *Shkarovskiy M.V.* The Russian Orthodox Church under Stalin and Khrushchev (State-Church Relations in the USSR in 1939 – 1964). Moscow: Krutitsy Patriarchal Metochion, Church History Lovers Society, 1999. 400 p.